

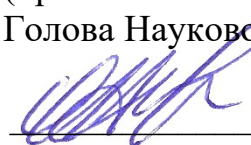
**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ УКРАЇНИ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗДОРОВ'Я, РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

КАФЕДРА ТЕРАПІЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
(протокол №10 від 29 серпня 2025 р.)
Голова Науково-методичної ради

 Оксана ШИНКАРУК

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ В ГЕРОНТОЛОГІЇ ТА ГЕРІАТРІЇ**

рівень вищої освіти: другий (магістерський)

спеціальність: І7 Терапія та реабілітація

спеціалізація: Фізична терапія

освітньо-професійна програма: Фізична терапія

статус навчальної дисципліни: обов'язкова

код навчальної дисципліни в освітньо-професійній програмі: ОК.ФТ 5

мова навчання: українська

РОЗРОБНИКИ:

Костянтин КАЛІНКІН, доцент кафедри терапії та реабілітації, к.фіз.вих.,
доцент,

kkalinkin@uni-sport.edu.ua

Юлія ШЕВЧУК, викладач кафедри терапії та реабілітації, PhD,

yushevchuk@uni-sport.edu.ua

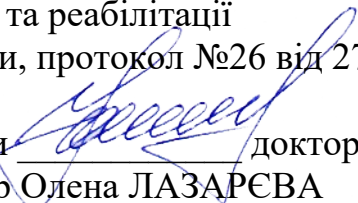
Ганна ШАПОВАЛОВА, доцент кафедри терапії та реабілітації, доктор
медичних наук, доцент,

ashapovalova74@uni-sport.edu.ua

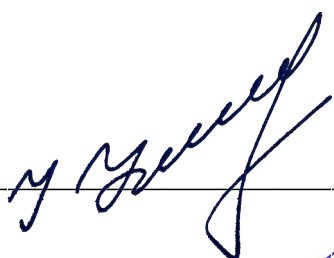
РЕКОМЕНДОВАНО:

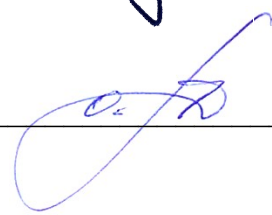
Кафедрою терапії та реабілітації

(засідання кафедри, протокол №26 від 27.08.2025 р.)

Завідувач кафедри доктор наук з фізичного виховання
і спорту, професор Олена ЛАЗАРЄВА

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми Ірина ЖАРОВА

Начальник
навчально-методичного відділу Ольга Д'ЯЧЕНКО

Начальник відділу забезпечення
якості вищої освіти Сергій ПОПОВИЧ

Анотація навчальної дисципліни. Дисципліна спрямована на набуття здатності здійснювати професійну діяльність фізичного терапевта, розв'язувати задачі практичного, освітнього та організаційного характеру, які стосуються фізичної терапії та пов'язані із порушеннями функцій, активності та участі, що виникають у осіб похилого та старечого віку. Обсяг дисципліни – 5 кредитів ЄКТС. Основні теми: Сучасні уявлення про старість і старіння. Основні гіпотези і теорії старіння. Геріатричні синдроми. Фактори, що визначають здоров'я людей літнього віку та активне довголіття. Фізична терапія при захворюваннях системи дихання у осіб літнього віку. Фізична терапія при захворюваннях серцево-судинної системи у осіб літнього віку. Фізична терапія при захворюваннях системи травлення у осіб літнього віку. Фізична терапія при захворюваннях системи сечовиділення у осіб літнього віку. Фізична терапія при захворюваннях нервової системи у осіб літнього віку. Фізична терапія при захворюваннях опорно-рухового апарату у осіб літнього віку. Фізична терапія при захворюваннях ендокринної системи у осіб літнього віку. Фізична терапія при захворюваннях системи крові у осіб літнього віку. Підсумкова оцінка формується з урахуванням результатів поточного контролю та екзамену.

Abstract of the academic discipline. The discipline is aimed at acquiring the ability to carry out the professional activities of a physical therapist, to solve practical, educational and organizational tasks related to physical therapy and associated with functional, activity and participation disorders that arise in elderly and senile people. The scope of the discipline is 5 ECTS credits. Main topics: Modern ideas about old age and aging. Main hypotheses and theories of aging. Geriatric syndromes. Factors determining the health of elderly people and active longevity. Physical therapy for diseases of the respiratory system in the elderly. Physical therapy for diseases of the cardiovascular system in the elderly. Physical therapy for diseases of the digestive system in the elderly. Physical therapy for diseases of the urinary system in the elderly. Physical therapy for diseases of the nervous system in the elderly. Physical therapy for diseases of the musculoskeletal system in the elderly. Physical therapy for diseases of the endocrine system in the elderly. Physical therapy for diseases of the blood system in the elderly. The final assessment is formed taking into account the results of the current control and examination.

Мета навчальної дисципліни – дисципліна спрямована на набуття здатності здійснювати професійну діяльність фізичного терапевта, розв'язувати задачі практичного, освітнього та організаційного характеру, які стосуються фізичної терапії та пов'язані із порушеннями функцій, активності та участі, що виникають у осіб похилого та старечого віку.

Перелік компетентностей, які формуються під час вивчення навчальної дисципліни відповідно до Стандарту для другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 227 Терапія та реабілітація, спеціалізація Фізична терапія

Шифр	Компетентності
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК 02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 04. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК 05. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. ЗК 06. Здатність виявляти ініціативу та підприємність. ЗК 07. Здатність працювати автономно.
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	СК 01. Здатність професійно мислити, диференціювати проблеми фізичної, когнітивної, психоемоційної сфер, визначати обмеження рухових та поєднаних з ними функцій, активності та участі пацієнта за біопсихосоціальною моделлю, обмеження життєдіяльності та здоров'я СК 02. Здатність розуміти клінічний діагноз пацієнта/ клієнта, перебіг захворювання і тактику лікування. СК 03. Здатність безпечно та ефективно обстежувати та оцінювати осіб різних вікових, нозологічних та професійних груп з обмеженнями повсякденного функціонування, із складною прогресуючою та мультисистемною патологією, визначати фізичний розвиток та фізичний стан для прийняття науково-обґрунтованих клінічних рішень. СК 04. Здатність враховувати потреби пацієнта/клієнта, прогнозувати результати фізичної терапії, встановлювати пацієнтоорієнтовані довгострокові та короткострокові цілі, формулювати завдання, розробляти, обговорювати та пояснювати програму фізичної терапії, або компоненти індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії. СК 05. Здатність безпечно та ефективно проводити втручання на основі принципів доказово-інформованої практики, застосовувати науково обґрунтовані засоби та методи, забезпечувати їх відповідність цілям фізичної

	терапії, функціональним можливостям та динаміці стану пацієнта/клієнта. СК 06. Здатність провадити професійну діяльність в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах, а також у територіальних громадах, у складі мультидисциплінарної реабілітаційної команди або самостійно, співпрацюючи з іншими працівниками охорони здоров'я та зацікавленими особами. СК 07. Здатність планувати, контролювати терапевтичне заняття, хід виконання програми фізичної терапії, аналізувати та інтерпретувати результати втручання, вносити корективи до розробленої програми чи компонентів індивідуального реабілітаційного плану, маршруту пацієнта. СК 08. Здатність ефективно здійснювати професійну комунікацію, зокрема вести документацію різних аспектів фізичної терапії згідно вимог чинного законодавства, надавати підзвітні послуги. СК 09. Здатність провадити наукові дослідження у сфері фізичної терапії, використовувати й поширювати найкращі наявні докази у професійній та викладацькій діяльності, для поліпшення якості послуг фізичної терапії та освіти.
--	---

Обсяг навчальної дисципліни – 5 кредитів ЄКТС, які розподіляються у годинах:

Форми навчання	Види навчальних занять				Самостійна робота	Разом
	лекції	лабораторні	практичні	семінарські		
Денна\ дуальна	10	0	30	0	110	150

Статус навчальної дисципліни: обов'язкова.

Передумови для вивчення навчальної дисципліни: успішне опанування такими навчальними дисциплінами:

на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти: «Обстеження, методи оцінки та контролю при порушенні діяльності нервової системи»; «Клінічний реабілітаційний менеджмент при неврологічних дисфункціях»; «Пропедевтика внутрішніх хвороб»; «Терапевтичні вправи»;

на другому (магістерському) рівні вищої освіти: «Фізична терапія при хронічних неспецифічних захворюваннях сучасності».

Програма навчальної дисципліни.

Тематичний план навчальної дисципліни

Номер і назва теми	Кількість годин			
	денна форма/дуальна форма			
	усього	л	п	с.р.
Тема1. Сучасні уявлення про старість і старіння. Основні гіпотези і теорії старіння.	10	2		8
Тема 2. Геріатричні синдроми. Фактори, що визначають здоров'я людей літнього віку та активне довголіття.	8	2		8
Тема 3. Фізична терапія при захворюваннях системи дихання у осіб літнього віку.	20	2	4	14
Тема 4. Фізична терапія при захворюваннях серцево-судинної системи у осіб літнього віку.	20	2	4	14
Тема 5. Фізична терапія при захворюваннях системи травлення у осіб літнього віку.	10	2	2	6
Тема 6. Фізична терапія при захворюваннях системи сечовиділення у осіб літнього віку.	10		2	8
Тема 7. Фізична терапія при захворюваннях нервової системи у осіб літнього віку.	28		8	18
Тема 8. Фізична терапія при захворюваннях опорно-рухового апарату у осіб літнього віку.	24		6	18
Тема 9. Фізична терапія при захворюваннях ендокринної системи у осіб літнього віку.	10	-	2	8
Тема 10. Фізична терапія при захворюваннях системи крові у осіб літнього віку.	10	-	2	8
Всього годин:	150	10	30	110

Зміст навчальної дисципліни за темами

Тема 1. Сучасні уявлення про старість і старіння.

Загальні відомості про старість і старіння, основні гіпотези і теорії старіння. Патологічне і фізіологічне старіння. Критерії прискореного старіння. Проблеми фізичної, когнітивної, психоемоційної сфер, обмеження рухових та поєднаних з ними функцій, активності та участі пацієнтів похилого і старечого віку за біопсихосоціальною моделлю обмеження життєдіяльності та здоров'я.

Здійснення професійної комунікації, мотивація хворих, ведення документації різних аспектів фізичної терапії згідно вимог чинного законодавства, надання підзвітних послуг.

Провадження наукових досліджень у сфері геронтології та геріатрії, використання й поширення найкращих наявних доказів у професійній та викладацькій діяльності, для поліпшення якості послуг фізичної терапії та освіти.

Провадження професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах геронтологічного профілю у складі мультидисциплінарної реабілітаційної команди або самостійно, співпрацюючи з іншими працівниками охорони здоров'я та зацікавленими особами.

Тема 2. Геріатричні синдроми. Фактори, що визначають здоров'я людей літнього віку та активне довголіття.

Геріатричні синдроми. Синдром старечої астенії. Саркопенія. Фактори геропротекторного впливу. Профілактика порушень сну і психічних розладів в людей літнього віку.

Безпечне та ефективне обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку з синдромом старечої астенії та саркопенією, визначення фізичного стану для прийняття науково-обґрунтованих клінічних рішень.

Враховування потреб пацієнтів похилого та старечого віку з синдромом старечої астенії та саркопенією, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей, формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії або компонент індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії.

Безпечне та ефективне провадження втручання на основі принципів доказово-інформованої практики, застосовування науково обґрунтованих засобів та методів, забезпечення їх відповідності цілям фізичної терапії, функціональним можливостям та динаміці стану пацієнта/клієнта.

Планування, контроль терапевтичних занять, хід виконання програми фізичної терапії, аналіз та інтерпретування результатів втручання, внесення коректив до розробленої програми чи компонентів індивідуального реабілітаційного плану, маршруту пацієнта.

Тема 3. Фізична терапія при захворюваннях системи дихання у осіб літнього віку.

Загальні відомості про вікозалежні зміни системи дихання. Хронічний бронхіт. Гостра пневмонія. Бронхіальна астма. Хронічне обструктивне захворювання легень. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви,

принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку.

Безпечне та ефективне обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями системи дихання, визначення фізичного стану для прийняття науково-обґрунтованих клінічних рішень.

Враховування потреб пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями системи дихання, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей, формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії або компонент індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії.

Безпечне та ефективне провадження втручання на основі принципів доказово-інформованої практики, застосовування науково обґрунтованих засобів та методів, забезпечення їх відповідності цілям фізичної терапії, функціональним можливостям та динаміці стану пацієнта/клієнта.

Проведення професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах пульмонологічного профілю у складі мультидисциплінарної реабілітаційної команди або самостійно, співпрацюючи з іншими працівниками охорони здоров'я та зацікавленими особами.

Планування, контроль терапевтичних занять, хід виконання програми фізичної терапії, аналіз та інтерпретування результатів втручання, внесення коректив до розробленої програми чи компонентів індивідуального реабілітаційного плану, маршруту пацієнта.

Тема 4. Фізична терапія при захворюваннях серцево-судинної системи у осіб літнього віку.

Загальні відомості про вікозалежні зміни серцево-судинної системи. Атеросклероз. Ішемічна хвороба серця. Інфаркт міокарда. Артеріальна гіпертензія. Хронічна серцево-судинна недостатність. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку.

Безпечне та ефективне обстеження та оцінювання пацієнтів похилого і старечого віку із кардіологічними захворюваннями, визначення фізичного стану для прийняття науково-обґрунтованих клінічних рішень.

Враховування потреб кардіологічних хворих, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей, формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії або компонент індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії.

Безпечне та ефективне провадження втручання на основі принципів доказово-інформованої практики, застосовування науково обґрунтованих засобів та методів, забезпечення їх відповідності цілям фізичної терапії, функціональним можливостям та динаміці стану пацієнта/клієнта.

Проведення професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах кардіологічного профілю у складі

мультидисциплінарної реабілітаційної команди або самостійно, співпрацюючи з іншими працівниками охорони здоров'я та зацікавленими особами.

Планування, контроль терапевтичних занять, хід виконання програми фізичної терапії, аналіз та інтерпретування результатів втручання, внесення коректив до розробленої програми чи компонентів індивідуального реабілітаційного плану, маршруту пацієнта.

Тема 5. Фізична терапія при захворюваннях системи травлення у осіб літнього віку.

Загальні відомості про вікозалежні зміни шлунково-кишкового тракту. Дисфагія. Синдром мальнутриції. Синдром нейрогенного кишечника. Хронічний гастрит. Виразкова хвороба. Захворювання жовчного міхура, підшлункової залози, печінки. Рак шлунку. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку.

Безпечне та ефективне обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями системи травлення, визначення фізичного стану для прийняття науково-обґрунтованих клінічних рішень.

Враховування потреб гастроентерологічних хворих, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей, формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії або компонент індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії.

Безпечне та ефективне провадження втручання на основі принципів доказово-інформованої практики, застосовування науково обґрунтованих засобів та методів, забезпечення їх відповідності цілям фізичної терапії, функціональним можливостям та динаміці стану пацієнта/клієнта.

Провадження професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах гастроентерологічного профілю у складі мультидисциплінарної реабілітаційної команди або самостійно, співпрацюючи з іншими працівниками охорони здоров'я та зацікавленими особами.

Планування, контроль терапевтичних занять, хід виконання програми фізичної терапії, аналіз та інтерпретування результатів втручання, внесення коректив до розробленої програми чи компонентів індивідуального реабілітаційного плану, маршруту пацієнта.

Тема 6. Фізична терапія при захворюваннях системи сечовиділення у осіб літнього віку.

Загальні відомості про вікозалежні зміни системи сечовиділення. Синдром нетримання сечі. Пієлонефрит. Аденома передміхурової залози. Рак передміхурової залози. Рак сечового міхура. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку.

Безпечне та ефективно обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями системи сечовиділення, визначення фізичного стану для прийняття науково-обґрунтованих клінічних рішень.

Враховування потреб урологічних хворих, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей, формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії або компонент індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії.

Безпечне та ефективно провадження втручання на основі принципів доказово-інформованої практики, застосовування науково обґрунтованих засобів та методів, забезпечення їх відповідності цілям фізичної терапії, функціональним можливостям та динаміці стану пацієнта/клієнта.

Провадження професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах урологічного профілю у складі мультидисциплінарної реабілітаційної команди або самостійно, співпрацюючи з іншими працівниками охорони здоров'я та зацікавленими особами.

Планування, контроль терапевтичних занять, хід виконання програми фізичної терапії, аналіз та інтерпретування результатів втручання, внесення коректив до розробленої програми чи компонентів індивідуального реабілітаційного плану, маршруту пацієнта.

Тема 7. Фізична терапія при захворюваннях нервової системи у осіб літнього віку.

Загальні відомості про вікозалежні зміни нервової системи. Судинні захворювання мозку. Когнітивні порушення та хвороба Альцгеймера. Хвороба Паркінсона. За захворювання периферичної нервової системи. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку.

Безпечне та ефективно обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями нервової системи, визначення фізичного стану для прийняття науково-обґрунтованих клінічних рішень.

Враховування потреб неврологічних хворих, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей, формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії або компонент індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії.

Безпечне та ефективно провадження втручання на основі принципів доказово-інформованої практики, застосовування науково обґрунтованих засобів та методів, забезпечення їх відповідності цілям фізичної терапії, функціональним можливостям та динаміці стану пацієнта/клієнта.

Провадження професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах неврологічного профілю у складі мультидисциплінарної реабілітаційної команди або самостійно,

співпрацюючи з іншими працівниками охорони здоров'я та зацікавленими особами.

Планування, контроль терапевтичних занять, хід виконання програми фізичної терапії, аналіз та інтерпретування результатів втручання, внесення коректив до розробленої програми чи компонентів індивідуального реабілітаційного плану, маршруту пацієнта.

Тема 8. Фізична терапія при захворюваннях опорно-рухового апарату у осіб літнього віку.

Загальні відомості про вікозалежні зміни опорно-рухового апарату. Остеопороз. Деформуючий остеоартроз. Ревматоїдний артрит. Подагра. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку.

Безпечне та ефективне обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями опорно-рухового апарату, визначення фізичного стану для прийняття науково-обґрунтованих клінічних рішень.

Враховування потреб пацієнтів із захворюваннями опорно-рухового апарату, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей, формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії або компонент індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії.

Безпечне та ефективне провадження втручання на основі принципів доказово-інформованої практики, застосовування науково обґрунтованих засобів та методів, забезпечення їх відповідності цілям фізичної терапії, функціональним можливостям та динаміці стану пацієнта/клієнта.

Провадження професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах ортопедичного профілю у складі мультидисциплінарної реабілітаційної команди або самостійно, співпрацюючи з іншими працівниками охорони здоров'я та зацікавленими особами.

Планування, контроль терапевтичних занять, хід виконання програми фізичної терапії, аналіз та інтерпретування результатів втручання, внесення коректив до розробленої програми чи компонентів індивідуального реабілітаційного плану, маршруту пацієнта.

Тема 9. Фізична терапія при захворюваннях ендокринної системи у осіб літнього віку.

Загальні відомості про вікозалежні зміни ендокринної системи. Цукровий діабет. Захворювання щитоподібної залози. Ожиріння. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку.

Безпечне та ефективне обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із ендокринологічними захворюваннями, визначення фізичного стану для прийняття науково-обґрунтованих клінічних рішень.

Враховування потреб ендокрінологічних хворих, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей, формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії або компонент індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії.

Безпечне та ефективно провадження втручання на основі принципів доказово-інформованої практики, застосовування науково обґрунтованих засобів та методів, забезпечення їх відповідності цілям фізичної терапії, функціональним можливостям та динаміці стану пацієнта/клієнта.

Проведення професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах ендокрінологічного профілю у складі мультидисциплінарної реабілітаційної команди або самостійно, співпрацюючи з іншими працівниками охорони здоров'я та зацікавленими особами.

Планування, контроль терапевтичних занять, хід виконання програми фізичної терапії, аналіз та інтерпретування результатів втручання, внесення коректив до розробленої програми чи компонентів індивідуального реабілітаційного плану, маршруту пацієнта.

Тема 10. Фізична терапія при захворюваннях системи крові у осіб літнього віку.

Загальні відомості про вікозалежні зміни системи крові. Порушення гемостазу. Анемії. Онкогематологічні захворювання. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку.

Безпечне та ефективно обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями системи крові, визначення фізичного стану для прийняття науково-обґрунтованих клінічних рішень.

Враховування потреб пацієнтів із захворюваннями системи крові, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей, формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії або компонент індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії.

Безпечне та ефективно провадження втручання на основі принципів доказово-інформованої практики, застосовування науково обґрунтованих засобів та методів, забезпечення їх відповідності цілям фізичної терапії, функціональним можливостям та динаміці стану пацієнта/клієнта.

Проведення професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах гематологічного профілю у складі мультидисциплінарної реабілітаційної команди або самостійно, співпрацюючи з іншими працівниками охорони здоров'я та зацікавленими особами.

Планування, контроль терапевтичних занять, хід виконання програми фізичної терапії, аналіз та інтерпретування результатів втручання, внесення

коректив до розробленої програми чи компонентів індивідуального реабілітаційного плану, маршруту пацієнта.

Тематика практичних занять

Номер і назва теми навчальної дисципліни	Номер за порядком і назва теми практичних занять	Кількість годин
		денна форма/дуальна форма
Тема 3. Фізична терапія при захворюваннях системи дихання у осіб літнього віку.	1.Обстеження та оцінювання осіб літнього віку із захворюваннями системи дихання, враховування потреб, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих цілей, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії.	2
	2.Проведення професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах пульмонологічного профілю: планування, контроль, впровадження, аналіз результатів втручання.	2
Тема 4. Фізична терапія при захворюваннях серцево-судинної системи у осіб літнього віку.	3.Обстеження та оцінювання пацієнтів похилого і старечого віку із кардіологічними захворюваннями, враховування потреб, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих цілей, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії.	2
	4. Проведення професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах кардіологічного	2

	профілю: планування, контроль, впровадження, аналіз результатів втручання.	
Тема 5. Фізична терапія при захворюваннях системи травлення у осіб літнього віку.	5.Обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями системи травлення, враховування потреб, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих цілей, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії. Проведення професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях гастроентерологічного профілю: планування, контроль, впровадження, аналіз результатів втручання.	2
Тема 6. Фізична терапія при захворюваннях системи сечовиділення у осіб літнього віку.	6.Обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями системи сечовиділення, враховування потреб, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих цілей, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії. Проведення професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях урологічного, нефрологічного профілю: планування, контроль, впровадження, аналіз результатів втручання.	2
Тема 7. Фізична терапія при захворюваннях	7.Обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із	2

нервової системи у осіб літнього віку.	захворюваннями нервової системи, визначення фізичного стану для прийняття науково-обґрунтованих клінічних рішень.	
	8.Враховування потреб неврологічних хворих, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей, формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії або компонент індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії.	2
	9.Безпечне та ефективне провадження втручання на основі принципів доказово-інформованої практики, застосовування науково обґрунтованих засобів та методів, забезпечення їх відповідності цілям фізичної терапії, функціональним можливостям та динаміці стану пацієнта/клієнта.	2
	10.Планування, контроль терапевтичних занять, хід виконання програми фізичної терапії, аналіз та інтерпретування результатів втручання, внесення коректив до розробленої програми чи компонентів індивідуального реабілітаційного плану, маршруту пацієнта.	2
Тема 8. Фізична терапія при захворюваннях	11.Обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із	2

опорно-рухового апарату у осіб літнього віку.	захворюваннями опорно-рухового апарату, визначення фізичного стану. Враховування потреб пацієнтів із захворюваннями опорно-рухового апарату, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей, формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії або компонент індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії.	
	12.Провадження втручання на основі принципів доказово-інформованої практики, застосовування науково-обґрунтованих засобів та методів, забезпечення їх відповідність цілям фізичної терапії, функціональним можливостям та динаміці стану пацієнта/клієнта.	2
	13. Провадження професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах ортопедичного профілю.	2
Тема 9. Фізична терапія при захворюваннях ендокринної системи у осіб літнього віку.	14.Обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із ендокринологічними захворюваннями, визначення фізичного стану, враховування потреб ендокринологічних хворих, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання	2

	пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей, формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії. Проведення професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях ендокринологічного профілю: планування, контроль, впровадження, аналіз результатів втручання.	
Тема 10. Фізична терапія при захворюваннях системи крові у осіб літнього віку.	15. Обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями системи крові, враховування потреб, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих цілей, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії. Проведення професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях гематології: планування, контроль, впровадження, аналіз результатів втручання.	2
Всього годин:		30

Завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти

Номер і назва теми навчальної дисципліни	Завдання	Кількість годин
		денна форма/дуальна форма
Тема 1. Сучасні уявлення про старість і старіння. Основні гіпотези і теорії старіння.	1. Анотування інформаційних джерел стосовно понять про сучасні уявлення про старість і старіння, основні гіпотези старіння.	6
	2. Підготовка до практичного	2

	заняття з теми 1.	
Тема 2. Геріатричні синдроми. Фактори, що визначають здоров'я людей літнього віку та активне довголіття.	3. Поняття про геріатричні синдроми. Класифікація. Синдром старечої астенії. Синдром саркопенії.	3
	4. Підготовка реферату та презентації зі питань боротьби зі шкідливими звичками; профілактики порушень сну і психічних розладів у людей літнього віку.	3
	5. Підготовка до практичного заняття з теми 2.	2
Тема 3. Фізична терапія при захворюваннях системи дихання у осіб літнього віку.	6. Вікозалежні зміни системи дихання. ХОЗЛ, гостра пневмонія та бронхіальна астма. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку.	5
	7. Підготовка реферату та презентації з фізичної терапії при гострій пневмонії та бронхіальній астмі у осіб літнього віку.	5
	8. Підготовка до практичного заняття з теми 3.	4
Тема 4. Фізична терапія при захворюваннях серцево-судинної системи у осіб літнього віку.	9. Вікозалежні зміни серцево-судинної системи. Артеріальна гіпертензія. Ішемічна хвороба серця. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку.	4
	10. Підготовка реферату та презентації з фізичної терапії при ішемічній хворобі серця, інфаркті міокарда та хронічній серцево-судинній недостатності у осіб літнього	6

	віку.	
	11. Підготовка до практичних занять з теми 4.	4
Тема 5. Фізична терапія при захворюваннях системи травлення у осіб літнього віку.	12. Вікозалежні зміни системи травлення. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку з синдромом дисфагії, синдромом мальнутриції, синдромом нейрогенного кишечника.	2
	13. Підготовка реферату та презентації з фізичної терапії при при хронічному гастриті, виразковій хворобі та раку шлунку у осіб літнього віку.	2
	14. Підготовка до практичного заняття з теми 5.	2
Тема 6. Фізична терапія при захворюваннях системи сечовиділення у осіб літнього віку.	15. Вікозалежні зміни системи сечовиділення. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку з синдромом нетримання сечі.	3
	16. Підготовка реферату та презентації з фізичної терапії при аденомі передміхурової залози, раку передміхурової залози та раку сечового міхура у осіб літнього віку.	3
	17. Підготовка до практичного заняття з теми 6.	2
Тема 7. Фізична терапія при захворюваннях нервової системи у осіб літнього віку.	18. Вікозалежні зміни нервової системи. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної	4

	терапії у людей похилого та старечого віку після інсульту, при хворобі Паркінсона, хворобі Альцгеймера, когнітивних порушеннях іншої етіології і полінейропатіях різної етіології.	
	19. Підготовка реферату та презентації з фізичної терапії при когнітивних порушеннях та хворобі Альцгеймера у осіб літнього віку.	4
	20. Підготовка реферату та презентації з фізичної терапії при хворобі Паркінсона у осіб літнього віку.	4
	21. Підготовка реферату та презентації з фізичної терапії при захворюваннях периферичної нервової системи у осіб літнього віку.	4
	22. Підготовка до практичних занять з теми 7.	2
Тема 8. Фізична терапія при захворюваннях опорно-рухового апарату у осіб літнього віку.	23. Вікозалежні зміни скелету. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку з остеопорозом, остеоартрозом, ревматоїдним артритом та подагрою.	6
	24. Підготовка реферату та презентації з фізичної терапії при деформуючому остеоартрозі у осіб літнього віку.	4
	25. Підготовка реферату та презентації з фізичної терапії при ревматоїдному артриті та подагрі у осіб літнього віку.	4
	26. Підготовка до практичних занять з теми 8.	4
Тема 9. Фізична	27. Вікозалежні зміни	3

терапія при захворюваннях ендокринної системи у осіб літнього віку.	регуляції обміну речовин. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку з цукровим діабетом та ожирінням.	
	28. Підготовка реферату та презентації з фізичної терапії при захворюваннях щитоподібної залози у осіб літнього віку.	3
	29. Підготовка до практичного заняття з теми 9.	2
Тема 10. Фізична терапія при захворюваннях системи крові у осіб літнього віку.	30. Вікозалежні зміни системи крові. Визначення, етіологія, епідеміологія, клінічні прояви, принципи фізіотерапевтичного дослідження та фізичної терапії у людей похилого та старечого віку з анеміями та мієломною хворобою.	3
	31. Підготовка реферату та презентації з фізичної терапії при порушеннях гемостазу, анеміях, онкогематологічних захворюваннях у осіб літнього віку.	3
	32. Підготовка до практичного заняття з теми 10.	2
Всього годин:		100

Очікувані результати навчання з навчальної дисципліни: застосування фізичної терапії особам літнього віку в залежності від клінічного діагнозу пацієнта/клієнта, перебігу захворювання, принципів та характеру лікування; обстеження та визначення функціонального стану, рівня фізичного розвитку, рухових та інших порушень завдяки:

знанням про: біопсихосоціальну модель обмежень життєдіяльності у професійній діяльності, аналізувати медичні, соціальні та особистісні проблеми пацієнта/клієнта; уміти вибирати і аналізувати інформацію про стан пацієнта; оцінювати, обговорювати та застосовувати результати

наукових досліджень у клінічній, науковій, освітній та адміністративній діяльності.

умінням: проводити опитування (суб'єктивне обстеження) пацієнта/клієнта для визначення потреб, порушень функції, активності та участі; провадити діяльність з інформованої згоди пацієнта/клієнта. Визначати рівень психомоторного та фізичного розвитку людини, її фізичний стан, виконувати об'єктивне обстеження пацієнтів/клієнтів різних нозологічних груп, зокрема при складній, прогресуючій і мультисистемній патології, використовуючи відповідний валідний інформативний інструментарій. Демонструвати здатність до пацієнтоорієнтованої практичної діяльності за узгодженням із пацієнтом/клієнтом, його родиною/опікунами, членами мультидисциплінарної команди. Ефективно комунікувати з пацієнтом / клієнтом, встановлювати прямий та зворотній зв'язок для створення та підтримки терапевтичного альянсу. Прогнозувати результати фізичної терапії пацієнтів/клієнтів різних вікових та нозологічних груп, при складній прогресуючій та мультисистемній патології. Визначати наявні ресурси фізичної терапії, встановлювати мету, цілі та завдання втручання. Створювати програму фізичної терапії пацієнтів/клієнтів різного віку, зокрема зі складними патологічними процесами та порушеннями окремо, або як частину індивідуального реабілітаційного плану. Реалізовувати програму фізичної терапії окремо, або як частину індивідуального реабілітаційного плану, відповідно до наявних ресурсів. Контролювати тривалість та інтенсивність терапевтичних заходів в межах програми фізичної терапії та окремих занять. Коректувати перебіг виконання програми фізичної терапії на основі аналізу запланованих та досягнутих результатів та динаміки стану пацієнта.

Перелік результатів навчання, яких досягають під час вивчення навчальної дисципліни відповідно до Стандарту другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 227 Терапія та реабілітація, спеціалізація Фізична терапія

Шифр	Результати навчання
РН	РН 01 Застосовувати біопсихосоціальну модель обмежень життєдіяльності у професійній діяльності, аналізувати медичні, соціальні та особистісні проблеми пацієнта/клієнта. РН 02 Дотримуватись юридичних та етичних вимог, провадити діяльність з інформованої згоди пацієнта/клієнта. РН 03 Уміти вибирати і аналізувати інформацію про стан пацієнта. РН 04 Оцінювати, обговорювати та застосовувати результати наукових досліджень у клінічній, науковій, освітній та адміністративній діяльності. РН 05 Проводити опитування (суб'єктивне обстеження) пацієнта/клієнта для визначення потреб, порушень функції,

	активності та участі. РН 06 Визначати рівень психомоторного та фізичного розвитку людини, її фізичний стан, виконувати об'єктивне обстеження пацієнтів/клієнтів різних нозологічних груп, зокрема при складній, прогресуючій і мультисистемній патології, використовуючи відповідний валідний інформативний інструментарій. РН 07 Демонструвати здатність до пацієнтоорієнтованої практичної діяльності за узгодженням із пацієнтом/клієнтом, його родиною/опікунами, членами мультидисциплінарної команди. РН 08 Ефективно комунікувати з пацієнтом / клієнтом, встановлювати прямий та зворотній зв'язок для створення та підтримки терапевтичного альянсу. РН 09 Прогнозувати результати фізичної терапії пацієнтів/клієнтів різних вікових та нозологічних груп, при складній прогресуючій та мультисистемній патології. РН 10 Визначати наявні ресурси фізичної терапії, встановлювати мету, цілі та завдання втручання. РН 11 Створювати програму фізичної терапії пацієнтів/клієнтів різного віку, зокрема зі складними патологічними процесами та порушеннями окремо, або як частину індивідуального реабілітаційного плану. РН 12 Реалізовувати програму фізичної терапії окремо, або як частину індивідуального реабілітаційного плану, відповідно до наявних ресурсів. РН 13 Контролювати тривалість та інтенсивність терапевтичних заходів в межах програми фізичної терапії та окремих занять. РН 14 Коректувати перебіг виконання програми фізичної терапії на основі аналізу запланованих та досягнутих результатів та динаміки стану пацієнта. РН 15 Визначати межі професійної діяльності та їх дотримуватися, провадити практичну діяльність автономно, бути відповідальним за її наслідки перед суспільством та іншим фахівцями. РН 18 Ефективно використовувати наявні та залучати додаткові ресурси і технології для забезпечення якості послуг РН 21 Планувати і виконувати наукові і прикладні дослідження у сфері фізичної терапії, висувати і перевіряти гіпотези, обирати методики та інструменти досліджень, аналізувати їх результати, обґрунтовувати висновки.
--	--

Порядок оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни:

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни формується з урахуванням результатів поточного контролю та екзамену.

Протягом семестру здобувач вищої освіти може отримати максимальну кількість балів – 100 як суму балів за результатами поточного контролю на лекційних, практичних заняттях, за виконання зазначених програмою індивідуальних завдань та робіт, або в установленому порядку з тем, заняття з яких було пропущене здобувачем вищої освіти. Використовуються такі засоби оцінювання під час заняття та розподіл балів, які може отримати здобувач за тему:

Засоби оцінювання результатів навчання та розподіл балів з дисципліни:

Номер і назва теми практичних занять	Засоби оцінювання під час заняття	Кількість балів за види робіт та загальна кількість балів за тему заняття
1.Обстеження та оцінювання осіб літнього віку із захворюваннями системи дихання, враховування потреб, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих цілей, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії.	Експрес-контроль.	7
2.Проведення професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах пульмонологічного профілю: планування, контроль, впровадження, аналіз результатів втручання.	Розгляд кейсів. Демонстрація практичних навичок.	7
3.Обстеження та оцінювання пацієнтів похилого і старечого віку із кардіологічними захворюваннями, враховування потреб, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих цілей, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії.	Сертифікат про проходження онлайн курсу	7
4. Проведення професійної	Розгляд кейсів.	7

діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах кардіологічного профілю: планування, контроль, впровадження, аналіз результатів втручання.	Демонстрація практичних навичок.	
5.Обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями системи травлення, враховування потреб, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих цілей, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії. Проведення професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях гастроентерологічного профілю: планування, контроль, впровадження, аналіз результатів втручання.	Експрес-контроль.	7
6.Обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями системи сечовиділення, враховування потреб, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих цілей, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії. Проведення професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях урологічного, нефрологічного профілю: планування, контроль, впровадження, аналіз результатів втручання.	Розгляд кейсів. Демонстрація практичних навичок.	7
7.Обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями нервової системи, визначення фізичного стану для прийняття науково-обґрунтованих клінічних рішень.	Розгляд кейсів. Демонстрація практичних навичок.	7
8.Враховування потреб неврологічних хворих, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей,	Розгляд кейсів. Демонстрація практичних навичок.	7

формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії або компонент індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії.		
9.Безпечне та ефективне провадження втручання на основі принципів доказово-інформованої практики, застосовування науково обґрунтованих засобів та методів, забезпечення їх відповідність цілям фізичної терапії, функціональним можливостям та динаміці стану пацієнта/клієнта.	Розгляд кейсів. Демонстрація практичних навичок.	7
10.Планування, контроль терапевтичних занять, хід виконання програми фізичної терапії, аналіз та інтерпретування результатів втручання, внесення коректив до розробленої програми чи компонентів індивідуального реабілітаційного плану, маршруту пацієнта.	Розгляд кейсів. Демонстрація практичних навичок.	7
11.Обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями опорно-рухового апарату, визначення фізичного стану. Враховування потреб пацієнтів із захворюваннями опорно-рухового апарату, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей, формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії або компонент індивідуального реабілітаційного плану, які стосуються фізичної терапії.	Розгляд кейсів. Демонстрація практичних навичок.	6
12.Проведення втручання на основі принципів доказово-інформованої практики, застосовування науково-обґрунтованих засобів та методів, забезпечення їх відповідність цілям фізичної терапії, функціональним можливостям та динаміці стану пацієнта/клієнта.	Розгляд кейсів. Демонстрація практичних навичок.	6

13. Провадження професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах ортопедичного профілю.	Розгляд кейсів. Демонстрація практичних навичок.	6
14.Обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із ендокринологічними захворюваннями, визначення фізичного стану, враховування потреб ендокринологічних хворих, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих довгострокових та короткострокових цілей, формулювання завдань, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії. Провадження професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях ендокринологічного профілю: планування, контроль, впровадження, аналіз результатів втручання.	Розгляд кейсів. Демонстрація практичних навичок.	6
15. Обстеження та оцінювання пацієнтів похилого та старечого віку із захворюваннями системи крові, враховування потреб, прогнозування результатів фізичної терапії, встановлювання пацієнтоорієнтованих цілей, розробка, обговорення та пояснення програм фізичної терапії. Провадження професійної діяльності в реабілітаційних закладах, відділеннях гематології: планування, контроль, впровадження, аналіз результатів втручання.	Тестування	6
Усього:		100

Перед початком заняття науково-педагогічний працівник відповідно до силабусу навчальної дисципліни ознайомлює здобувачів вищої освіти із засобами поточного контролю, які будуть застосовуватись, і кількістю балів, які вони можуть отримати. Під час завершення кожного заняття кожному присутньому здобувачу вищої освіти оголошується кількість отриманих ним балів.

Здобувач вищої освіти, який протягом семестру отримав менше 35 балів, до семестрового контролю не допускається, і може в установленому порядку пройти повторне вивчення навчальної дисципліни.

Екзамен проводиться у порядку, визначеному Положенням про організацію освітнього процесу в Національному університеті фізичного виховання та спорту України (нова редакція).

Рекомендовані основні та додаткові інформаційні ресурси:

Основні:

1. David X.Cifu, Henry L.Lew, Mooyeon Oh-Park. Geriatric Rehabilitation. ELSEVIER; 2018. 228 s.
2. Timothy L.Kauffman, Ron Scott, John O.Barr, Michael L.Moran, editors. A Comprehensive Guide to Geriatric Rehabilitation. ELSEVIER; 2014. 598 s.

Додаткові:

1. Вороненко ЮВ, Шекера ОГ, Стаднюк ЛА, редактори. Актуальні питання геронтології і гериатрії у практиці сімейного лікаря. К.: Заславський; 2015. 530 с.
2. Коркушко ОВ. Передчасне старіння. Київ; 2014. 211 с.
3. Коркушко ОВ, Чеботарьов ДФ. Гериатрія в терапевтичній практиці. К.: Здоров'я; 2003. 840 с.
4. Пінчук І.Я. Загальні поняття про реабілітацію літніх осіб. К.; 2013. 183 с.
5. Семидоцька ЖД, Чернякова ІО, Піонова ОМ, Трифонова НС. Сучасні аспекти хронічного обструктивного захворювання легень. Східноєвропейський журнал внутрішньої та сімейної медицини. 2021. 2:4-12.
6. Яблучанський Н.І, Лисенко Н.В. Остеопороз тиха епідемія. Харьков: Medicus Amicus. 2011. 172 с.
7. Jill C.Cash, Cheryl A.Glass, editors. Adult-Gerontology Practice Guidelines. New York. SPRINGER PUBLISHING COMPANY; 2019. 1112 s.
8. Leseley K.Bowker, James D.Price, Kunal S.Shah, Sarah C.Smith, editors. Oxford hendbookof geriatric medicine. OXFORD UNIVERSITY PRESS; 2018. 1037 s.
9. Marke A.Brimer, Michael L.Morgan, editors. Clinical Cases in Physical Therapy. BUTTERWORTH HEINEMANN; 2022. 206 s.

Електронні:

1. <https://abilis.com.ua/korysna-informatsiia/korysni-internet-resursy.html>
2. <http://www.nbu.v.dov.ua/>
3. <http://www.nlm.nih.gov/>
4. <https://www.hopkinsarthritis.org/patient-corner/disease-management/rehabilitation-management-rheumatoid-arthritis-patients/#ref10>
5. <http://www.parkinson.org/>
6. <http://www.movementdisorders.org/>
7. <http://www.strokeassociation.org/>
8. <http://www.stroke.org/>
9. <http://www.alz.org/>

10. <http://www.alzforum.org/>
11. <http://www.alz.uci.edu/>
12. <http://www.sleepfoundation.org/>